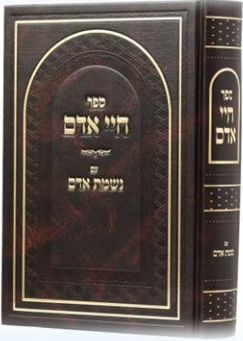

ארחות חיים

תחוננים

דמויות מופת

ספר חיי אדם עם נשמת אדם

רבי אברהם דנציג זצ"ל

מכונה 'חיי אדם'.

התגורר בוויילנה, שם עסק במסחר, ושימש כמורה הוראה שלא על מנת לקבל פרס. רק בזיקנותו כאשר ירד מנכסיו קיבל עליו תפקיד של דיין בוויילנה, ושימש בתפקיד זה עד פטירתו.

חיבר ספרים בהלכה, המפורסם בהם הוא ספר 'חיי אדם' (על שמו הוא מכונה) בו מובאים קיצור ההלכות מחלק 'אורח חיים' שבשולחן ערוך עם הרחבות ודיונים בשם 'נשמת אדם'. ספר זה, היה אחד מספרי ההלכה המרכזיים של יהדות אשכנז, עד להתפשטות הספר 'משנה ברורה' אשר מביא מספר 'חיי אדם' פסקים רבים.

למדנו שתפילת העמידה מתחילה בפסוק "ה' שִׁפְתֵי תִפְתָּח וּפִי יִגִּיד תְּהִלָּתְךָ" (תהילים נא, יז) ומסתיימת בפסוק "יְהִי לְרָצוֹן אִמְרֵי פִי וְהִגְיוֹן לְבִי לְפָנֶיךָ ה' צוּרֵי יִגְאָלֵי" (תהילים יט, טו). לאחר אמירת הפסוק 'יהיו לרצון' הראשון אנחנו אומרים תחוננים ובסופם אנחנו אומרים שוב (פעם שניה) את הפסוק 'יהיו לרצון'.

בזמן שאנחנו אומרים תחוננים, מותר לנו לענות לדברים שבקדושה, שהם: א. עניית 'אמן' על חמשת ה'אמנים' הראשונים של הקדיש. ב. אמירת הפסוקים 'קדוש' ו'ברוך' של הקדושה. ג. אמירת 'ברכו את ה' המבורך'. ד. אמירת המילים 'מודים אנחנו לך' (בזמן שהציבור אומרים 'מודים דרבנן'). ה. עניית 'אמן' אחר ברכת כהנים.

האם מותר לנו לענות 'אמן' אם שמענו ברכה ואנחנו באמצע אמירת התחוננים? למנהג קהילות בני אשכנז בלבד מותר לנו לענות אמן רק אחר ברכות 'האל הקדוש' ו'שומע תפילה', אבל לא על שאר ברכות. אולם לאחר שאמרנו את הפסוק 'יהיו לרצון' השני, גם אם לא פסענו שלוש פסיעות לאחור, מותר לנו לענות 'אמן' על כל הברכות (הן למנהג קהילות בני אשכנז והן למנהג קהילות בני ספרד).

טעות באמצע התחוננים

כשאנחנו באמצע אמירת התחוננים, אם זכרנו שטעינו בתפילה ועלינו לחזור לברכה בה טעינו, למשל בחורף לא ביקשנו 'ותן טל ומטר' ואנחנו צריכים לחזור ל'ברכת השנים', או שכחנו בראש חודש לומר 'יעלה ויבוא' ואנחנו צריכים לחזור לברכת 'רצה', ובזמן שזכרנו אנו שומעים דברים שבקדושה, למשל קדיש או קדושה. למרות שלמדנו שמותר לנו לענות על דברים שבקדושה באמצע התחוננים, במקרה זה לא נענה לקדיש או לקדושה. מהסיבה שזה ייחשב לנו כאילו מבחינתנו סיימנו את התפילה (שהרי באמצע התפילה אסור לענות אף לדברים שבקדושה), ובגלל שסיימנו את התפילה אנחנו צריכים לחזור לראש תפילת העמידה ולא לברכה שטעינו בה. לכן במקרה זה, עלינו לשתוק ולהאזין לחזן, ולאחר שהוא סיים את הדברים שבקדושה, נחזור לברכה שטעינו בה, נתקן את הטעות ונמשיך בתפילה על הסדר.

שלוש פסיעות

למדנו שכאשר סיימנו את תפילת שמונה עשרה (אמרנו את הפסוק 'יהיו לרצון' השני), עלינו לכרוע ולפסוע שלושה פסיעות לאחור. כשסיימנו את הפסיעות לאחור, לא נחזור מיד חזרה למקום בו התפללנו. עלינו להישאר במקום זה עד שהחזן יתחיל את חזרת הש"ץ ויגיע לקדושה, ואז נחזור למקום ונאמר קדושה יחד עם החזן ושאר המתפללים. הסיבה לכך, שאם אנחנו חוזרים מיד זה דומה כאילו נפרדנו מהמורה שלנו ומיד אנחנו חוזרים אליו, וזה יוצר תחושה אצל המורה כאילו אנחנו מתעתעים בו שפעם אנחנו רוצים להיפרד ממנו לשלום ופעם לא... וזו התנהגות לא מכבדת. לכן אנחנו ממתנינים במקומנו לפני שאנחנו חוזרים.

חזרה למקום בו התפללנו

לאחר שפסענו שלוש פסיעות לאחור אנחנו ממתינים ולא חוזרים למקום בו התפללנו עד שהחזן יגיע לקדושה. וממש לפני שהוא מתחיל לומר את הקדושה נצעד קדימה למקום בו התפללנו ונאמר ביחד איתו ועם הציבור את הקדושה. בנתיים, כשאנחנו ממתינים לחזן, נעמוד ולא נשב, וכמובן גם לא נדבר. גם בגלל שאסור לדבר בבית הכנסת בדברים שאינם קשורים לתפילה, וגם כי זה יכול להפריע לחברים שלנו שעדיין מתפללים. את הזמן הזה אנחנו יכולים לנצל וללמוד בשקט מתוך ספר או חומש.

מה קורה אם עוד לא סיימנו להתפלל את תפילת הלחש והחזן כבר התחיל את חזרת הש"ץ, וכשסיימנו לפסוע את שלוש הפסיעות החזן כבר הגיע לקדושה? במקרה זה, מותר לנו לחזור מיד חזרה למקום בו התפללנו ולומר קדושה יחד עם החזן והציבור. כיון שיש סיבה טובה מדוע אנחנו חוזרים מיד (כדי להספיק לומר קדושה), לכן זה לא נחשב שאנחנו לא מכבדים את ה' בחזרה המהירה למקום בו התפללנו.

אם אנחנו מתפללים ביחידות בבית או בבית הכנסת, כיון שאין חזרת הש"ץ ולא קדושה, ממילא אין לנו צורך להמתין לחזן. לכן די אם נמתין את הזמן שלוקח לנו ללכת ארבע אמות (2 מטר) שזה כשתי שניות, ואז לחזור למקום בו התפללנו ולהמשיך כסדר את שאר התפילה.

באותו אופן ננהג גם כאשר עלינו להתפלל שתי תפילות, כדוגמת תפילת תשלומין על תפילה קודמת שפספסנו או שטעינו בתפילה הראשונה באופן שעלינו לחזור עליה שוב (למשל, שלא ביקשנו בחורף ב'ברכת השנים' טל ומטר). גם כאן, לא נחזור למקומנו מיד ונתפלל את התפילה השניה, אלא נמתין כדי הילוך ארבע אמות, נחזור למקום ונתפלל את התפילה.

כך גם ננהג, אם סיימנו את תפילת הלחש לאחר שהחזן כבר התחיל את תפילת החזרה וסיים לומר קדושה. כיון שאין צורך להמתין עד לקדושה, כי החזן כבר אמר אותה, במקרה זה נמתין רק כדי הילוך ארבע אמות ונחזור חזרה למקום בו התפללנו.

פסיעות של החזן

בדומה למה שלמדנו בתפילה ביחידות, שהואיל ואנו לא אומרים קדושה כי אנחנו לא מתפללים במנין ולכן די לנו להמתין כשיעור הילוך ארבע אמות כדי שנוכל לחזור למקום שהתפללנו, כך הדין גם בחזן עצמו. אם אנחנו מתפללים חזרת הש"ץ, כיון שאין לנו צורך להמתין לעצמנו... לכן די שנמתין כשיעור הילוך ארבע אמות, ומיד לאחר מכן נחזור למקום בו התפללנו ונתחיל בתפילת חזרת הש"ץ. בסיום תפילת החזרה אנו לא צריכים לפסוע שלוש פסיעות לאחור, כיון שאת שלושת הפסיעות נפסע בסיום אמירת 'קדיש תתקבל'.

קדיש תתקבל

קדיש הוא אחד הדברים שבקדושה שמותר לנו לומר במנין (עשרה אנשים ומעלה) בלבד.

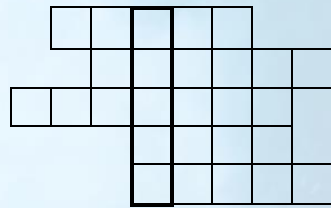
תוכן הקדיש הוא תפילה הנאמרת ברובה בשפה הארמית, שעניינה שבח ובקשה להתגדלות והתקדשות שמו של הקב"ה והתגלות מלכותו בעולם.

תפילת הקדיש נאמרת בהזדמנויות שונות במהלך התפילה ולאחר לימוד תורה.

לאחר תפילת חזרת הש"ץ אומר החזן קדיש הנקרא 'קדיש תתקבל' בו אנחנו מבקשים שתתקבל תפילתנו ובקשתנו, יחד עם תפילתם ובקשתם של כל בית ישראל, לפני אבינו שבשמים.

שאלות חזרה

1. הקדיש שאומרים לאחר חזרת הש"ץ.
2. ספרו של רבי אברהם דנציג.
3. נאמרים בסוף תפילת העמידה.
4. נאמר רק במנין.
5. כשהיא נאמרת ניתן לחזור למקום בו התפללנו.

(אם פתרתם נכון, קיבלתם את המילה 'קדושה' בטור המודגש)

